

בלשון כזאת, כדי שלא יקפיד עליו רב ענן:

מר — רבה, ורב הונא — רביה דרבה. ושמותי שמית מאן דלא אמר ליה. ואי לאו דשמית, לא הוה קאמינא! [אתה הוא רבי, ורב הונא הוא רבך. וציוה עלי רב הונא בשמתא לומר לך דברים אלו, ואילולי שציווני לעשות זאת בשמתא, לא הייתי אומר אותם, וכך שלח אותי לומר לך]:

א. ענן, ענן! ממקרקעי או ממטלטלי?

ב. ומאן יתיב בי מרזיחא ברישא.

אזל רב ענן לקמיה דמר עוקבא, ואמר לו: "הזי מר, היכי שלח לי רב הונא [יראה מר, כיצד שלח אלי רב הונא]:

ראשית, הוא פנה אלי בשמי, בלי שיקרא לי "רב", "ענן ענן", שהוא לשון זלזול.

ועוד, שאלתו בדבר מי שיושב בראש בבית "מרזיחא", דשלח לי — לא ידענא מאי ניהו? [אינני יודע מה היא משמעותו]!

אמר ליה מר עוקבא לרב ענן: אימא לי איזי:

ב-טו גרפא דעובדא היכי הוה [אמור לי ידידי, מה היה גוף המעשה]?

אמר ליה רב ענן: הכי והכי הוה מעשה.

אמר ליה מר עוקבא: וכי אתה, שהינך גברא דלא ידע מאי ניהו "מרזיחא", שלח ליה לרב הונא "הונא חבריך"? [אדם שאינו יודע מהו "מרזיחא" יכול לשלוח לרב הונא שאלה, ולפתוח בה בלשון "הונא חבריך"?].

מאי "מרזיחא"? — אבל.

דכתיב (ירמיהו ט"ז) "כה אמר ה', אל תבא בית מרזח ואל תלך לספוד". וגומר. ובית מרזח פירושו בית האבל.

ואגב שהובא ענין "אבל", הביאה הגמרא מימרא נוספת הקשורה לאבל:

אמר רב אבהו: מניין לאבל שמיסב בראש?

שנאמר (איוב כ"ט) "אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד, כאשר אבלים ינחם".

ומקשינן: "ינחם" אחרים משמע? כלומר, שלא האבל הוא המיסב בראש, אלא מי שמנחם אותו יושב בראש?

אמר רב נחמן בר יצחק: ינחם כתיב [בקובוך תחת הנון], והיינו האבל עצמו.

מר זוטרא אמר, מהכא יש ללמוד שהאבל יושב בראש:

דכתיב [עמוס ו] "וסר מרזח פרוחבים".

ודרשינן הכי: מר זוח — מי שנפשו מרה, ודעתו זחה עליו, דהיינו אבל, הוא נעשה "שר" לפרוחבים. שהוא יושב בראש, אפילו כאשר גדולים ממנו באים לנחמו.

ומסקנת הסוגיא:

אמר רבא: הלכתא, גובים רק ממקרקעי, ולא ממטלטלי —

ורצה לרמוז לו — שכשם שאין האבל יושב בראש מחמת חשיבותו, כך לא נתמנה רב ענן לראש עירו מחמת חשיבותו.

בין למזוני, בין לכתובה, בין לפרנסה.

מתניתין:

המשליש מעות לבתו — מי שמסר מעות ביד שלישי לצורך בתו לפני מותו, וציוה עליו לקנות לה שדה או לתת לה נדונייה לכשתינשא.

והיא אומרת, לכשנישאת⁽⁹¹⁾ — "נאמן בעלי עלי" תן לו את הכסף, והוא יקנה לי שדה.

יעשה השליש מה שהושלש בידו, ויקנה הוא את השדה. היות שמצוה לקיים את דברי המת, דברי רבי מאיר.

רבי יוסי אומר: וכי אינה אלא שדה, והיא רוצה למוכרה, הרי היא מוכרה מעכשיו!

כלומר — אם הדין כרבי מאיר, שעל השליש לקנות את השדה בעצמו, הרי אחר שיקנה השליש את השדה, ויתן אותה לבת, מיד היא יכולה למוכרה ולתת מעותיה לבעל.⁽⁹²⁾ ואם כן, מדוע לא ניתן מיד את המעות לבעל⁽⁹³⁾?

כמה דברים אמורים ששומעים לה, בגדולה. אבל בקטנה — אין מעשה קטנה כלום. וענין זה יבואר בגמרא.

גמרא:

תנו רבנן: המשליש מעות ביד שלישי לחתנו [עבור חתנו], ליקח מהן שדה לבתו, והבעל יאכל את הפירות של השדה. והיא אומרת, ינתנו המעות לבעלי, והוא יקנה את השדה עבורי, ומת האב.

למכור בנכסי אביו — [דהיינו בקרקעות שהוריש לו אביו] עד שיהיה בן עשרים, כמבואר בהמשך הגמרא, ובפשטות כאן אינה בת עשרים? ותירץ — מכיון שהאב לא הוריש לה קרקע ממש, אלא רק מעות לקנות מהן קרקע, אין הקרקע שקנה השליש נחשבת כ"נכסי אביה", אלא כשאר קרקעות בעלמא שיכולה למוכרן. והראב"ד כתב — שכלפי בת לא נאמר דין "מוכר בנכסי אביו", כיון שהבת אינה יורשת אלא מקבלת מתנה בעלמא היא, ולכן יכולה למכור.

93. בפשטות נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי האם יש ענין לקיים את דברי המת בכל מחיר, אפילו אם תוכל הבת למכור אחר כך את השדה, או לא. וכן פירש רש"י.

אך התוספות שהעמידו את המשנה בזמן האירוסין, פרשו, שלדעת רבי מאיר אכן אינה

91. כך פירש רש"י. והקשו עליו התוספות, הרי מסקנת הגמרא, שאם נישאת לכולי עלמא תעשה מה שתרצה, ולא נחלקו אלא בנתארסה? ולכן העמידו התוספות שמדובר בשעת אירוסין.

ובשיטה מקובצת תרץ — שלדעת רש"י, המשנה והגמרא עוסקות בשני מקרים שונים. במשנה מדובר כשהאב יחד מעות לצורך שדה, והבת רוצה לקנות במעות הללו דבר אחר, ובזה, אף אחר הנישואין סבר רבי מאיר שעל השליש לעשות כפי שציוה אותו האב. אך בגמרא מדובר, שהאב יחד מעות לביתו לצורך חתנו, ונתנם לשליש, והבת רוצה שיהיו ביד בעלה, ובזה מודה רבי מאיר שאחר הנישואין ינתנו לבעל, כיון שלא היה בדעת האב למוסרם לשליש אלא עד הנישואין.

92. הקשה הרשב"א, מדוע הבת יכולה למכור ולתת את המעות לבעל, הלא אין הקטן יכול

מן הנשואין, דהיינו, לאחר שנישאת הבת, הרשות בידה להורות לשליח שיתן את המעות לבעלה, והוא יקנה את השדה. כיון שאף האב לא נתנם לשליש אלא עד שתנשא. היות ומשעה שהיא נישאת, הבעל אוכל את פירות השדה.

אך מן האירוסין — יעשה השליש מה שהושלש בידו. כי מצוה לקיים דברי המת. דברי רבי מאיר.

רבי יוסי אומר: הגדולה, בין מן הנשואין ובין מן האירוסין — הרשות בידה להורות שינתן הכסף לבעלה.

ואם היתה קטנה: בין מן הנשואין בין מן האירוסין — יעשה השליש מה שהושלש בידו.

ודנה הגמרא: מאי בינייהו, בין רבי מאיר ורבי יוסי?

אילימא [אם נאמר] קטנה מן הנשואין איכא בינייהו⁽⁹⁴⁾, דרבי מאיר סבר הרשות בידה לדרוש את המעות מן השליש כדי למוסרו לבעלה, ואתא רבי יוסי למימר אפילו מן הנשואין נמי — גדולה, אין, כן. קטנה, לא.

אימא סיפא — "אבל בקטנה, אין מעשה קטנה כלום",

הא, מאן קתני לה [מי הוא התנא ששנה דין זה]?

אילימא רק רבי יוסי סבר כך, ולא רבי מאיר, הא מרישא שמעת מינה, דאמר רבי יוסי: וכי אינה אלא שדה, והיא רוצה למוכרה, הרי היא מכורה מעכשיו.

ומבואר, שדוקא גדולה, דבת זביני [שמכירתה מכירה], אין! אך קטנה, דלאו בת זביני היא, לא!

אלא ודאי, רבי מאיר היא!

וחסורי מיחסרא, והכי קתני —

"יעשה השליש מה שהושלש בידו. במה דברים אמורים מן האירוסין, אבל מן הנשואין הרשות בידה.

במה דברים אמורים, בגדולה. אבל בקטנה אין מעשה קטנה כלום".

ומבואר, שאף לדעת רבי מאיר אין מעשה קטנה כלום. ואם כן תוורת השאלה — "מאי בינייהו"?

ומשנינן: אלא, גדולה מן האירוסין, איכא בינייהו.

לרבי מאיר — יעשה השליש מה שהושלש בידו, כיון שמצוה לקיים דברי המת. ואילו לרבי יוסי — ינתן לבעל. כיון שגדולה היא ובידה למכור — הרשות בידה⁽⁹⁵⁾.

94. כלומר, אף קטנה מן הנישואין, אך ודאי שגם גדולה מן האירוסין איכא ביניהו, כמפורש במשנה, ולרבי מאיר — יעשה שלישי מה שהושלש בידו, ולרבי יוסי הרשות בידה.

95. אך מן הנישואין לכולי עלמא ינתן לבעל,

יכולה למכור עד שעת הנישואין, ולכן מצוה לקיים דברי המת, ויקנו קרקע. אך רבי יוסי סבר, שכבר כעת אין ענין לקיים את דברי המת בדבר שיהיה בידה אחר כך לשנותו, ולכן שומעים לבת.

להם סלע — נותנין להם סלע. כיון שאם היה יודע האב שיתייקרו המזונות, ולא יספיק להם שקל, ודאי נחא ליה שיקבלו סלע.

ואם אמר האב "אל תתנו להם אלא שקל" — אין נותנין להם אלא שקל. שהיות ומיחה בהם בפירושו, לא עשאן יורשין אלא לסכום זה.⁽⁹⁸⁾

ואם אמר הוסיף האב ואמר: "אם מתו [אם ימותו בני בלא שישאירו בנים שיירשום]⁽⁹⁹⁾ — יירשו אנשים אחרים מסויימים תחתיהם", הרי בין שאמר "תנו לבני שקל לשבוע", בין שאמר "אל תתנו אלא שקל", אין נותנים להם אלא שקל.

כי היות ועשה את הבאים אחריהם יורשים, ודאי כוונתו לומר שאין בניו יורשים אלא שקל לשבוע. עד כאן הברייתא.

ושאל אותו ההוא סבא, מהו המקור לברייתא זו מהמשנה?

איתמר: רב יהודה אמר שמואל — הלכה כרבי יוסי.

רבא אמר רב נחמן — הלכה כרבי מאיר, שמצוה לקיים דברי המת.

ומביאה הגמרא מעשה:

אילפא [שם של אמורא, חברו של רבי יוחנן], תלא נפשיה באיסקריא דמכותא [תלה את עצמו בראש תורן של ספינה]⁽⁹⁶⁾, ואמר: אם איכא דאתי, דאמר לי מילתא דבי רבי חייא ורבי אושעיא, ולא פשיטנא ליה ממתניתין, נפילא מאסקריא וטבענא! [אם יבא אדם, ויאמר לי ברייתא⁽⁹⁷⁾ שלא אמצא לה סימוכין ממשנה, אפיל את עצמי מהתורן, ואטבע].

אתא ההוא סבא, תנא ליה [שנה לפניו את הברייתא הבאה]: "האומר תנו שקל לבני בשבת, וראוין [ורואים אנו שאין די בשקל אחד כדי לזון את הבנים אלא צריך] ליתן

מיתניא בי רבי חייא ורבי אושעיא לא תותבו בבי מדרשא" — כל ברייתא שלא נשנתה בבית מדרשם של ר"ח ור"א, לא תקשו ממנה בבית המדרש]. רש"י.

98. כך פירש רש"י. ומשמע, שאפילו אם אין הממון מספיק להם כלל כדי פרנסתם, לא יוסיפו להם. אך יש שפרשו — שאם אין הממון מספיק להם אפילו בדוחק — יוסיפו להם. שודאי לא היה בדעת האב שימותו ברעב או יפלו על הציבור. ובסוגיין מדובר כשאין הממון מספיק להם בכבוד אלא בדוחק.

99. רש"י. וכונתו, שאם היו להם בנים לא היה בכח האב להפקיע את ירושתם. כמבואר בבבא בתרא (קכט ב) שהאומר — "נכסי לך ואחרין

כיון שלא נתן האב לשליש אלא עד שעת הנישואין.

אמנם לדברי השיטה מקובצת שנזכרו לעיל במשנה — אף מן הנישואין ילקח מהן קרקע, שמצוה לקיים דברי המת. אלא שבכל אופן יכולה הבת לתת את המעות לבעלה והוא יקנה מהן קרקע.

96. והטעם שתלה עצמו בראש התורן — לרמוז להם, שאף על פי שיצא לסחורה, (שהעוגן מסמל את הסחורה), מכל מקום לא שכח את תלמודו. מהרש"א.

97. בגמרא — "מילתא דבי רבי חייא ורבי אושעיא" — לפי שהם עיקר הברייתות. כדאמרינן (חולין קמא א) — "כל מילתא דלא

אמר ליה אילפא: הא ברייתא מני —

א-ו רבי מאיר במשנתנו, היא! דאמר "מצוה לקיים דברי המת". ולכן עלינו לחשוב תמיד מה היה רצון הנפטר.

אמר רב חסדא, אמר מר עוקבא: הלכתא, בין שאמר "תנו שקל", ובין שאמר "אל תתנו אלא שקל", נותנין להם כל צורכם.

ומקשינן: מדוע כשאמר — "אל תתנו להם אלא שקל" נותנים להם כל צורכם? הא קיימא לן הלכה כרבי מאיר, דאמר "מצוה לקיים דברי המת",⁽¹⁰⁰⁾ והרי המת צוה לתת להם רק שקל לשבוע ולא יותר!?

ומשינין: הני מילי שיש לנו להקפיד על מילוי דבריו, בצואתו אודות מילוי אחרניתא [בענינים אחרים בעלמא]. אבל בהא, בענין מזונות בניו, מינח ניהא ליה לאביהם המת שיתנו להם כל צרכם. והא דאמר הכי ["אל תתנו להם אלא שקל"], לזרוזינהו הוא דאתא. שלא יתעצלו בחיפוש אחר מזונותיהם.

תנן התם: הפעוטות, מקחן מקח וממכרן מכר במטלטלים. אבל בקרקעות לא, עד שיביא שתי שערות. ואם בא למכור נכסי אביו שנפלו לו בירושה, אינו יכול למוכרם עד שיהיה בן עשרים.

אמר רפרם: לא שנו שיכולים הפעוטות

למכור בעצמם את מטלטליהם אלא שאין שם אפוטרופוס שאחראי למחייטם.

אבל אם יש שם אפוטרופוס, אין מקחן מקח ואין ממכרן מכר.

ממאי [מנין למד רפרם את דבריו]?

מדקתני במשנתנו — "אין מעשה קטנה כלום". ועל כרחך משום שיש שם אפוטרופוס.

ומקשינן: דלמא היכא דאיכא שלישי שאני? כיון שפירש האב בפירוש מה יעשה השלישי ברכוש, אין לנו לשנות מכך. אך באפוטרופוס שלא צוהו האב בפירוש מה יעשה ברכוש, דילמא יכולים הפעוטות למכור, שהרי אף האפוטרופוס ימכור לבסוף לצורך מזונותיהם, ואין זה שינוי מצות המת!?

ומשינין: אם כן, שהטעם במשנה הוא משום שנצטוה השלישי מה לעשות ברכוש, ליתני "אבל בקטנה — יעשה שלישי מה שהושלש בידו".

מאי, מדוע נקטה המשנה בלשון "אין מעשה קטנה כלום"?

שמע מינה, שאפילו בעלמא, כל מקום שיש אפוטרופוס — אין מעשה קטנים כלום!

הדרן עלך פרק מציאת האשה

השליש את המעות ביד שלישי. וכן אם מת הנותן בחיי המקבל. אבל בלאו כי אין מצוה לקיים דבריו. אך אם צוה כשהיה שכיב מרע — בכל ענין יש לקיים דבריו.

לפלוני", אם היה הראשון ראוי ליורשו, אין לשני כלום. ועיין בשיטמ"ק.

100. כתבו התוספות, שגם אם צוה בעודו בריא, ומת, מצוה לקיים דבריו. ברם, כל זה רק אם